

1

Er zijn weilanden, sloten tussen weilanden, koeien in weilanden. Een hoogspanningsmast. Voorbijzweepende schaduwen van windmolens. Elke paar minuten een afslag, voorafgegaan door drie blauwe borden met wit reflecterende belettering. Twaalfhonderd meter, zeshonderd meter, nul meter. Steeds weer verschijnen nieuwe plaatsnamen, door het tegenlicht pas op het laatste moment, wanneer je je hoofd in het voorbijrijden gevaarlijk naar rechts draait, leesbaar. Vrachtwagens op de rechterbaan, auto's op de linkerbaan. Zo nu en dan knippert er een richtingaanwijzer. Vanuit de auto bezien schuift de zon in bochten naar rechts iets op richting de linkerbovenhoek van de voorruit. In bochten naar links kruipt ze netjes terug naar het midden. Achter het stuur zit een jonge vrouw met een bleke, bijna grijsachtige huid. Haar hoofd is bedekt met korte, witgrijze haartjes. Een fel contrast met haar ogen, die haast zwart lijken. Ze trommelt met haar vingers op het stuur terwijl ze naar de radio luistert.

'Alle ogen zijn vanochtend gericht op de ingang van het Radboudziekenhuis in Nijmegen, waar Onno Hofman onze verslaggever ter plaatse is. Onno, hoe is de sfeer daar?'

'Er is hier nog niet veel te zien, behalve dan de massaal toegestroomde pers. Naar verwachting zal Hava Gerritsen hier om een uur

of elf aankomen, tot die tijd is er nog niet veel te melden. We wachten af.'

'Dankjewel, Onno, we komen later in de uitzending ongetwijfeld bij je terug. Eerst gaan we het hebben over Julien Stork. Vorige week verscheen een boek waarin de premier wordt beschuldigd van belangenverstrengeling. In aanloop naar de verkiezingen van 9 november...'

Van rechts komen meer schaduwen van draaiende windmolens, die aangejaagd lijken te worden door het verkeer. Een vrachtwagen met een klapperend dekzeil rechts. Er klinkt gepiep, het komt van een telefoon die los op het dashboard ligt. In bochten schuift hij heen en weer, maar hij is nog niet gevallen. Ze draait de radio uit, pakt de telefoon en klemt hem tussen haar oor en schouder. Ze had jaren geleden al een handsfreeset zullen kopen, maar vergeet het telkens. Terwijl ze luistert geeft ze gas en rijdt om een vrachtwagen heen. Als ze over haar schouder kijkt, dreigt de telefoon even weg te glijden. Snel duwt ze hem terug. Pas na een halve minuut zegt ze iets.

'Ik hoorde het al op het journaal, ja. Heel goed. Hebben ze zelf nog extra mensen neergezet? Ah, oké. Nou, we zien wel, het komt vast goed. En als ze me platdrukken geeft dat ook wel weer een mooi beeld... Nee, niet echt. Ik heb nu twee keer alarm gehad, maar nog nergens last van eigenlijk... Ja, jij ook. Komt goed. Tot straks.'

Ze klinkt ouder dan dat ze eruitziet, en toch passen de stem en het bijna buitenaardse voorkomen van het meisje bij elkaar. Haar magere, grijswitte armen zijn sterker dan je denkt.

Ze heet Hava Gerritsen en ze reist alleen. Haar auto is een rode Toyota Corolla, een oud beestje, bijna dertig jaar en drie ton op de teller. Ze nam hem een paar jaar geleden over van haar moeder, met wie ze nu al bijna anderhalf jaar geen con-

tact meer heeft. Soms, als ze van een afstand naar haar auto kijkt, ziet Hava haar moeder plotseling weer achter het stuur zitten. Haar roodbruine haar valt net over haar schouders en haar rechterhand komt niet van de versnellingspook. Wanneer dat gebeurt slaat Hava het portier extra hard dicht na het instappen om het beeld uit haar hoofd te krijgen.

Het is onbewolkt en je ruikt dat het warm gaat worden vandaag. Hava heeft haar raampje een paar centimeter naar beneden gedraaid, de lucht die binnenstroomt heeft al de geur van warm gras en zompig asfalt. Ze haalt haar linkerhand even van het stuur om over de stoppels op haar achterhoofd te wrijven. In het zachte kuiltje tussen de pezen die haar nek met haar schedel verbinden blinken kleine zweetdruppels.

Op de achterbank liggen twee lege pakjes Marlboro. De bekleding van de zitting is van grijze stof, waar kleine, gekleurde driehoekjes in geweven zijn. Links zitten een paar kleine vlekken in de bekleding, daar zat Hava als kind altijd, achter haar moeder. Soms mocht ze 's zomers een ijsje eten achterin, de vlekken herinneren daaraan.

Ze legt haar telefoon terug op het dashboard. De rit zal nog dik veertig minuten duren, als er geen file staat. Hava draait het geluid van de radio weer aan.

'Storcks positie lijkt vooralsnog niet in gevaar. Er is zo dadelijk een spoeddebat, aangevraagd door een aantal Kamerleden, daar zal de premier zoals het er nu uitziet stevig aan de tand worden gevoeld. Ik kan me moeilijk voorstellen dat Radojewski het verhaal over belangenverstrengeling verzonnen zou hebben, en áls het waar is heeft de premier heel wat uit te leggen aan de Kamer.'

'Dat lijkt mij ook. Zijn er eigenlijk al Kamerleden die een reactie hebben gegeven?'

'Nee, Marga, men is hier heel terughoudend

tegenover de pers. Het lijkt erop dat men toch echt eerst het debat wil afwachten.'

'Goed, dankjewel voor zover, we blijven je natuurlijk op de voet volgen vandaag. Nu eerst het sportjournaal...'

Hava glimlacht. Zou de minister-president na zeven jaar dan eindelijk moeten aftreden, en dat vanwege wat centen? Wat een ironie, denkt ze. Over het echte probleem – dat Nederland op het punt staat om in de diepste crisis uit haar geschiedenis geworpen te worden – heeft hij nog nooit met een woord gerept. En dat zal nu ook wel niet meer gebeuren, denkt Hava terwijl ze onder een viaduct door rijdt. De zon schijnt door de voorruit op haar handen, die bleek afsteken tegen het zwarte stuur. Normaal gesproken draagt ze handschoenen tegen de kou, die voor haar extremer aanvoelt dan voor anderen, maar vandaag is een zeldzame dag waarop dat niet nodig is. Gek, denkt ze, dat ze ondanks alles nieuwsgierig is naar de afloop van het debat met Stork. Blijkbaar kent nieuwsgierigheid geen dood, en blijven gedachten de wereld beschrijven alsof die er altijd zal zijn.

Een hoogspanningsmast duwt de rijbanen uit elkaar. Op de radio gaat het inmiddels over voetbal. Hava draait het volumeknopje naar links tot ze de stem van de commentator niet meer hoort. Er kriebelt iets aan haar slapen, ze schudt met haar hoofd om een pluk haar uit haar gezicht te krijgen. Terwijl ze die beweging maakt beseft ze dat ze al een paar weken geen lang haar meer heeft, en glimlacht weer. Gelukkig heeft niemand het gezien. Een paar weken geleden voelde ze de plotselinge behoefte om zich te ontdoen van de lange, grijze lokken die ze haar hele leven had gedragen. Een tondeuse zoemde haar hoofd kaal, het voelde als een bevrijding. De eerste foto's die ze van zichzelf zonder haar lange haar op sociale media plaatste riepen, geheel volgens verwachting, ongeveer evenveel haat als bewondering op. Zij doet ook alles om aan aandacht te komen, vieze creep. Niets dat Hava niet gewend is.

Hava herinnert zich de dag dat haar ouders haar vertelden dat ze kleurloos is nog levendig. Gerbrand, haar vader, zat aan de keukentafel toen ze thuiskwam uit school. Marijke, haar moeder, had haar opgehaald.

‘Ga maar vast zitten,’ zegt Marijke terwijl ze haar jas uittrekt. Hava kruipt op een van de drie barkrukken die aan het deel van het kookeiland staan dat dienstdoet als eettafel. Op tafel staan een theepot en kopjes. Het gebeurt niet vaak dat haar vader al zo vroeg thuis is van zijn werk aan de universiteit, en het is al helemaal zeldzaam dat hij thee zet.

‘Hoe was het op school vandaag?’ vraagt hij.

Hava is zeven, ze ruikt onraad en antwoordt niet. Marijke gooit het over een andere boeg: ze buigt naar Hava toe en glimlacht.

‘We willen het even over iets belangrijks hebben.’

Hava staart naar een rij identieke houten lijstjes aan de keukenmuur. In de lijstjes zitten foto’s van haarzelf uit de tijd dat ze luiers droeg en kroop.

‘Je weet dat je een beetje anders bent dan andere kinderen, toch?’ vraagt Marijke.

Hava knikt, maar heeft meteen spijt. Ze buigt haar hoofd voorover en blaast in haar thee.

‘Weet je ook hoe dat komt?’

‘Omdat ik verkeerd geboren ben?’ Hava mompelt, haar lippen net boven het kopje.

‘Nee, nee, je bent niet verkeerd geboren, schat.’ Marijke legt haar hand op Hava’s onderarm. ‘Je bent *anders* geboren, en dat is helemaal niet erg. Weet je wat jou anders maakt?’

‘Mijn kastje?’ Hava trekt haar schouders naar achteren en voelt haar schouderbladen tegen het plastic apparaatje dat tegen haar ruggengraat zit geklemd. Ze maakt die beweging een paar keer per dag, ze houdt van het gevoel van zachte weerstand tegen haar botten.

‘Precies. En ook dat je soms niet zo hard kan rennen, bij-

voorbeeld.’ Marijke laat Hava’s arm weer los. Heel even kijkt ze naar haar man, dan weer naar haar dochter.

‘En mijn haar.’

‘En je haar, inderdaad.’ Marijke knikt.

‘En mijn nagels.’ Hava houdt haar hand op en kijkt naar de donkergrijze nagelbedden.

‘En je nagels. En weet je hoe ze dat noemen, al die dingen bij elkaar?’

Hava wiebelt hard met haar benen en schudt haar hoofd.

‘Dat heet *kleurloos*.’

Het kastje heeft al een paar keer gepiept sinds Hava in de auto is gestapt. Normaal gesproken zou ze zo snel mogelijk een parkeerplaats hebben opgezocht om een kleurstofcapsule uit het koelvakje in haar tas te halen en hem in het kastje tussen haar schouderbladen te klikken, maar vandaag niet. Ze rijdt door. Over een halfuur zal het kastje automatisch een signaal richting de hulpdiensten uitzenden. Waarschijnlijk zal er vanuit het dichtstbijzijnde ziekenhuis een ambulance worden uitgestuurd in haar richting.

Rechts van de snelweg buigt een betonnen geluidswal zich naar het asfalt toe. Verschillende tinten grijs markeren waar graffiti is weggepoetst. De zon staat al hoog, de lucht in de auto warmt snel op. Hava schuift de ventilator open, stofdeeltjes worden de auto ingeblazen. Een invoegende vrachtwagen probeert Hava gas terug te laten nemen, maar ze is niet onder de indruk. Pas wanneer de vrachtwagen de streep tussen hun rijbanen overschrijdt, stuurt ze toch maar naar links. Op de radio probeert verslaggever Onno Hofman uit te leggen waarover de minister-president zo dadelijk in het debat ondervraagd zal worden.

‘Kijk, Radojewski beschuldigt Stork ervan dat hij mede-eigenaar was van een bedrijf dat zich bezighoudt met het ontwikkelen van

medische hulpmiddelen. Dat is op zich al problematisch, zeker als je kijkt naar het beleid dat hij de afgelopen acht jaar gevoerd heeft. We herinneren ons allemaal dat hij zelf in 2015 de overheidsinvestering in medische innovatie verdubbeld heeft.'

'En als dit waar blijkt te zijn, zal hij dan moeten aftreden?'

'Dat is natuurlijk allemaal nog speculatie, het hele verhaal moet eerst grondig onderzocht worden. En ik denk ook dat het toch eens tijd wordt dat er een debat gevoerd gaat worden over de spagaat waarin de medische wereld zich al decennia bevindt. Want hoe kun je een markt reguleren waarin de verzekeraar en zorgverleners genationaliseerd zijn, maar waar de farmaceutische industrie zelf nog steeds afhankelijk is van de markt? Dat is een vraag die de medische wereld zelf al heel lang stelt, maar de politiek lijkt het probleem steeds maar weer te ontwijken. Je zou kunnen zeggen dat de belangenverstrengeling die Radojewski schetst bijna onmogelijk te voorkomen is in ons politieke bestel.'

'Maar had Stork zich niet gewoon aan de afspraak moeten houden dat-ie zelf niet meer zou investeren? Hij zou toch geen eigenaar meer mogen zijn van bedrijven?'

'Tuurlijk, Marga, absoluut. Al was het maar om schijn te voorkomen. Als er echt namens hem geïnvesteerd is in de medische industrie dan is dat een heel kwalijke zaak, en dan zal hij het nog zwaar krijgen de komende tijd. Maar goed, eerst is er...'

Hava kent de namen op de blauwe borden zonder dat ze ooit een van de dorpen heeft gezien; ze heeft de route van Utrecht naar haar ouders in Nijmegen vaak genoeg afgelegd. Beesd, Geldermalsen. Ze ademt gecontroleerd in door haar neus, uit via haar mond. Haar longen voelen rustig en ruim vandaag. Ironisch, denkt ze nog.

Je zou verwachten dat Hava in haar laatste uren de grootste gebeurtenissen uit haar leven nog eens de revue zou laten passeren, zoals je ziet in films en verhalen waarin iemand van een wolkenkrabber tuimelt en zich elke verdieping een belangrijke scène uit zijn leven herinnert, maar ze kijkt naar de weg, luistert naar de radio, concentreert zich op de woorden die ze nog gaat zeggen. Af en toe schiet er een herinnering door haar hoofd (de bordurende handen van haar oma, de lichte glooiing in het gras van het speelveldje achter haar ouderlijk huis), maar het zijn losse beelden, ze vormen geen geschiedenis.

Terwijl het asfalt langzaam opwarmt en de radio doorpraat is er genoeg te vertellen. Over Hava, haar ziektegeschiedenis, haar radicalisering, en de zon die langzaam klimt.

2

Het is nog altijd onduidelijk hoe kleurloosheid precies ontstaan is. Tientallen jaren onderzoek hebben allerlei theorieën opgeleverd, maar over het algemeen wordt aangenomen dat de ziekte iets te maken heeft met een vitaminepreparaat dat in de jaren vijftig en zestig massaal door huisartsen aan zwangere vrouwen werd voorgeschreven. Wat we wel zeker weten is dat de eerste kleurloze baby in 1955 geboren werd, op de kraamafdeling van een ziekenhuis in Enschede. Meteen na de geboorte verschenen er donkergrijze vlekken op haar huid, haar ogen verschoten van lichtblauw naar diepzwart. Twee dagen lang zochten artsen koortsachtig naar de oorzaak van de vreemde symptomen, maar ze stonden machteloos. Nog geen 48 uur na haar geboorte overleed het meisje.

Pas een jaar later, toen er inmiddels een dozijn pasgeboren baby's gestorven was, werd er een onderzoek opgezet naar de vreemde ziekte. Eerst alleen in Nederland, later ook in omliggende landen, toen ook daar kleurloze baby's geboren werden. Al snel bleek het niet te gaan om incidenten, maar om een epidemie. Stel je de angst voor: zwangere vrouwen die niet weten wat ze na de bevalling in hun handen zullen houden: een gezonde baby, of een stervend hoopje donkergrijze mens. Er werd een grote onderzoeksgroep opgetuigd om te achterhalen waar de ziekte vandaan kwam. In het gloednieuwe Radboudziekenhuis in Nijmegen wordt een speciale vleugel ingericht waar kleurlozen kunnen verblijven om onderzocht te

worden, en vanuit heel Europa wordt met grote belangstelling gekeken naar de bevindingen van de artsen. Na een aantal autopsies op overleden pasgeborenen wordt duidelijk dat het om een bloedafwijking gaat waardoor de huid verkleurt en, erger, uiteindelijk alle organen aangetast worden en de patiënt sterft.

De eerste medicijnen, we spreken eind jaren vijftig, wisten kleurloze kinderen in leven te houden, maar hadden vernietigende bijwerkingen. Ze remden de groei van belangrijke organen, waardoor patiëntjes uiteindelijk alsnog stierven wanneer ze een jaar of acht waren. Pas halverwege de jaren zestig kwam er zicht op een behandelmethode die kleurlozen richting volwassenheid kon slepen. Toen dat eenmaal lukte bleek pas in volle omvang hoe groot het probleem was waar de ziekte de samenleving voor stelde. De zieke kinderen waren tot dan vooral een particuliere tragedie geweest voor ouderparen, een groeiende groep kleurloze tieners en jongvolwassenen bleek een blok aan het been van de hele samenleving. Hoe opgelucht men ook was dat kinderen niet langer stierven aan de mysterieuze ziekte, direct stegen ook bezorgde stemmen op. Kleurloosheid leek niet uitgeroeid te worden, integendeel: er werden met steeds grotere regelmaat patiëntjes geboren, en niemand kon met zekerheid zeggen wanneer de ziektegolf zou stoppen. En wat moest men met een steeds groter wordende groep burgers die niet of nauwelijks voor zichzelf kon zorgen?

En ziek, dat zijn kleurlozen nog altijd. Een halve eeuw later is de ziekte nog altijd niet te genezen. De cocktail van medicijnen die toegediend wordt, en in de volksmond kleurstof heet, is inmiddels geavanceerd genoeg om het leven van een kleurloze draaglijk te maken, maar het is nog altijd een moeilijke evenwichtsoefening tussen symptoombestrijding, ziekteonderdrukking en bijwerkingen. Kleurloosheid zorgt voor een vreemde huidskleur, die het dichtst bij een mat witgrijs ligt. Kleurstof brengt iets aan warmteschakeringen terug, maar patiënten blijven karakteristiek bleek, en hebben donkergrijze,

bijna zwarte ogen en wit haar. De uiterlijke kenmerken zijn vervelend, met name voor onzekere tieners, maar een groter probleem is een gebrek aan uithoudingsvermogen. Kleurstof heeft als vervelende bijwerking dat het de ontwikkeling van de longen onderdrukt, waardoor kleurlozen bij het minste of geringste beginnen te piepen en kraken. Een kwartier fietsen is genoeg om een kleurloze te vloeren, voor sommigen is vijftien minuten stevig doorwandelen net zo vermoeiend als kilometers hardlopen voor een gezond mens. Op straat zie je ze vaak: kleurlozen die even staan uit te rusten, zo onopvallend mogelijk, in een portiek of voor een winkeletalage. Ze staan in de berm met een fiets aan de hand op adem te komen. Als ze al fietsen, want de angst om te vallen is groot: omdat kleurlozen moeilijk calcium opnemen, breken ze sneller botten en hebben ze vaak gebitsproblemen. De meeste patiënten hebben een kunstgebit tegen de tijd dat ze veertig zijn.

Hava heeft al haar tanden en kiezen nog. Dat is deels te danken aan geluk, deels aan een strak poets- en flosregime dat haar moeder haar als kind oplegde. Inmiddels is ze lakser geworden en heeft ze voor het slapengaan niet altijd zin om minutenlang te prutsen met flosdraad, maar haar gebit is sterk genoeg om haar dat te vergeven zonder schade op te lopen.

Al kilometers lang rijdt ze links van een oneindig lijkende slinger vrachtwagens die als een trein op de rechterbaan van de A2 naar het zuiden trekken. Voor, achter en links van haar rijden andere auto's, niemand sneller dan honderd kilometer per uur. Traag schuiven ze voorwaarts ten opzichte van de vrachtwagens. Op de radio is Onno Hofman nog steeds aan het woord.

'We hebben inmiddels in de wandelgangen vernomen dat een aantal leden van de Middenpartij hoe dan ook een motie gaat indienen. Dat is opvallend, want dat zou betekenen dat ze

een eventuele verklaring van Stork niet eens afwachten, maar bij voorbaat het vertrouwen opzeggen. Ik ben erg benieuwd waar dit allemaal heengaat, Marga. Vooralsnog is het afwachten tot het debat begint, het begint hier al aardig vol te lopen op de publieke tribune.'

Hava luistert met genoeg en ergernis. Stork is een eerste klas schurk, daar bestaat geen twijfel over. Ze hoeft zijn pafferige gezicht maar op een beeldscherm te zien om een golf van walging achter in haar keel te proeven. Ze verkneukelt zich over het schandaal dat zich lijkt te ontvouwen, maar had liever gezien dat iemand hem kritische vragen had gesteld over de toekomst van het land. Maar goed: weg is weg, bovendien maakt het voor Hava niet meer uit: ze zal er over twee dagen niet meer zijn.

De zon schijnt onafgebroken op het zwarte kunststof van het dashboard, Hava trommelt met haar vingers op het stuur zonder dat er ergens muziek klinkt. Het enige geluid is het razen van de motor en de radio.

'Ondertussen blijven er nieuwe feiten opdrukken omtrent minister-president Stork en zijn betrokkenheid bij Alpha Pharmaceuticals, het bedrijf dat grote overheidsaanbestedingen binnenhaalde om nieuwe kleurstoffiltersystemen te ontwikkelen. Zo zou er een paar jaar geleden een ambtenaar van het ministerie van Volksgezondheidsverzekering zijn gedetacheerd om binnen Alpha Pharmaceuticals het aanbestedingsproces te coördineren. Het lijkt er dus op dat het ministerie nog voordat de aanbesteding werd toegekend al een voorkeur had voor één specifiek bedrijf, wat sowieso al een

vreemde gang van zaken is, maar gezien Storcks
aandeel in het bedrijf...'

Julien Stork is inmiddels alweer bijna aan het eind van zijn tweede termijn als minister-president. Dat zijn partij, de Middenpartij, aan de macht is mag geen verrassing heten: het is al ruim twintig jaar de enige partij. Het was een vreemde gewaarwording destijds. Toen de Middenpartij er in de jaren tachtig in slaagde om de Grote Crisis te bedwingen door de zorgverzekeringen te nationaliseren, leverde dat zo veel lof op tijdens de verkiezingscampagne van 1988 dat ze een absolute meerderheid behaalde in de Tweede Kamer. Een ongekende overwinning. Een aantal partijen werd gedecimeerd, een aantal verdween compleet. De overgebleven politici speelden paniekvoetbal in de oppositie, waarbij ze zichzelf meer dan eens compleet belachelijk maakten. Het CDA, dat nog vijf zetels had overgehouden, was de eerste partij die besloot zelf de stekker eruit te trekken. De politici die nog in de kamer zaten bleven zitten als onafhankelijke fractie, en bij de eerstvolgende verkiezingen stonden ze op de kieslijst van de Middenpartij. Andere partijen volgden het voorbeeld van het CDA, en eind jaren negentig was er geen oppositie meer over.

Ondertussen leken de Middenpartij en de Zorgverzekeringsbank steeds meer met elkaar te vergroeien. Aanvankelijk was de verzekering nog een zelfstandig opererend orgaan met een hoofdkantoor in Utrecht, maar de partij bemoeide zich meer en meer met de organisatorische hervormingen, zette partijfunctionarissen op hoge plekken binnen de verzekering, en na verloop van tijd was het net of de zorgverzekeraar een onderdeel was geworden van het ambtenarenapparaat van het ministerie.

Natuurlijk werd daar wel eens over gemord, maar echt luid wilde het protest nooit worden. Het waren de jaren negentig. De crisis was voorbij, het zou nooit meer zo erg worden als destijds, het optimisme was hardnekkiger dan een herpesvirus.